

dobro dolensko vino in gostom sta stregli lepi domači hčeri. Eno kakor drugo je mikalo Prešerna. Napoti se nekoč v omenjeno gostilno. Čudno se mu pa zdi, da se gostilničarka kakor tudi njeni hčerki vedejo proti njemu nenavadno tuje in hladno. Komaj da so mu dali pijače. Prešeren si je kmalu raztolmačil stvar. Mislil si je: ženica je najbrže jako pobožna in zato ne bi rada videla, da bi zahajal v njeno gostilno jaz, razvpit brezverec in bogsivedi kaj še, ter ji morda še naposled odgnal druge poštene goste. Prešeren si je znal pomagati! Ko gre drugič v omenjeno krčmo, vzame s seboj nekega znanca, ki je znal dobro peti in tudi nekoliko na klavir brenkati. Ko prideta v gostilno in naročita pijače, sede Prešernov znanec h klavirju, ki je stal v kotu, začne igrati neko tedaj posebno priljubljeno Marijino pesem, pa še peti. Tudi Prešeren pristopi in pomaga po svoje. Končno se približajo tudi mati in hčeri. Zadnjo kitico so že vsi skupaj peli! Krčmarica se je mahoma izpremenila v svojem vedenju proti Prešernu. Saj je spoznala, da ne more biti napačen človek, ako zna popevati Marijine pesmi. Prešeren je bil poslej še večkrat gost pri pobožni oštirki in pri njenih zalih hčerkah ter je prebil med njimi nekatero prijetno urico.

Književne novice

Zlatorog. Narodna pravljica izpod Triglava. A. Aškerc. Ljubljana 1904.
L. Schwentner. Cena 1 K 60 v. Naše ustno ali ljudsko slovstvo je storilo umetni slovenski književnosti morda več uslug, nego si marsikdo misli. Zdi se mi pa, da se je ta stran pri tistih slovenskih slovstvenikih, o katerih imamo sploh kritično pisane življenjepise, navadno premalo vpoštevala. Gotovo ve že vsak gimnazijski učenec, da je n. pr. Vodnik stopil šele tedaj na pravo stezo umetniškega stvarjanja, ko je začel — ravnajoč se po znanem Zoisovem opominu — pisati in pesniti v narodnem duhu; tega pa je mogel bolj ali manj spoznavati le iz ustnega slovstva. In res vemo, da je bil Vodnik če ne prvi pa gotovo med prvimi nabiralci narodnega blaga, iz katerega je jemal često i snov i obliko. Ta resnica pa že pri Prešernu ni toliko uvaževana, zato tudi tisto deloma neopravičeno strmenje, odkod je vzel pesnik že v tisti dobi tako pristno naroden slog in spoznal pravi slovensko-kranjski duh, ki nam odseva iz njegovih umotvorov. Da je porabil včasih celo kako snov iz narodnega slovstva, to je seveda vsem znano. Prav odtod si moramo tudi razlagati, da je Levstik napisal razmeroma tako zgodaj prvo klasično delo slovenske proze, namreč Martina Krpana, ki je pravi tip slovenskega človeka izza naših „lepih“ patrijarhalnih časov. Levstik je bil dovolj pošten mož, da nas je sam opozoril na svoje vire, ki so mu tekli iz slovenskega, pa seveda tudi srbskega narodnega pesništva. Zato je tudi Stritar proti Levstiku vkljub svojemu laščanstvu nekaka zračna prikazen, ker nima skoro nikake dotike z narodnim slovstvom. Jaz pripisujem njegovo zablodo — naj se mi oprost!

ta blasfemični izraz — da nam je namreč v začetku 70ih let podal enega „Zorina“, prav temu dejstvu, da ni nikoli prav občutil sile narodnega slovstva ter se popolnoma vdal evropstvu. Kdor hoče vsaj nekoliko spoznati velikansko razliko, ki obstoji z ozirom na domačnost in slóvenstvo med Prešernom in Stritarjem, naj primerja le sonetna venca obeh pesnikov. Prav nič se torej ne bojim izreči osebnega prepričanja, da bo za kakih 10—20 let slovstvena zgodovina Stritarja ocenjala le kot reformatorja oblikovne strani v naši književnosti, drugače pa se bo priznavalo, da ni v potrebni organski zvezi z razvijajočo se mlado književnostjo. Kdo se bo torej čudil, če so Stritarjevi učenci v tej smeri šli naravnost naprej! Tisti pa, ki so morda ne vede in po duševni sorodnosti Levstika priznavali za vodnika, tisti niso nikoli prav izgubili stika z narodnimi tradicijami. Med temi bi v prvi vrsti imenoval Jurčiča, ki je menda v najboljših svojih umotvorih razpletel in izobrazil le predmete iz narodnega slovstva; tu velja omeniti „Desetega brata“ in pa „Lepo Vido“, ki pa se mu ni dovolj posrečila zato, ker ni zadostno poznal obmorskega zraka in morske poezije, ki veje iz imenovane narodne pesmi. Pesniki in pripovedniki *minorum gentium* so seveda vedno peli in pripovedovali „po narodnih“ motivih, ali navadno so izšle iz takih kovačnic le slovenske — indijanarice. V novejšem času čutim sapo, ki kaže na obrat. Morda je značilno znamenje za to, da so se jele izdajati Trdinove „Bajke“, ki so vredne sestrice grobega Martina z Vrha. V nemalo zaslugo štejem jaz O. Zupančiču, da se je zavedel tako brzo na eternih višinah in krenil lepo pošteno v svojo divno Belo Krajino, odkoder nam je presenečenim prinesel toliko pristno domačega cvetja, ki v resnici diši po domači zemlji. Kar se pa tiče Cankarja, sem že večkrat povedal svoje misli, naj pristavim le, da so veleugoden vtisk napravile name baš besede, ki jih je zapisal o prvem zvezku Trdinovih zbranih spisov. Že iz tega površnega pregleda, menim, se razvidi, kako neopravičeno je mnenje, da naše narodno slovstvo ni bogato poetičnih snovi, ki bi jih mogel obdelati dober pesnik ali pripovednik. Seveda nevedni in topi kritiki radi ne pripoznavajo svojega ozkega obzorja, zato tem raje absolutno govore. Na drugi strani seveda to ljudsko slovstvo ne more biti tako kakor morda srbsko ali rusko, saj česar narod ni doživel, česar ni občutil, tega tudi ne more dati iz sebe, ne more izobraziti v poetičnih umotvorih; to velja prav tako gotovo pri narodih kakor pri posameznikih. Zato ne bomo pričakovali, da bi slovenski narodni pevec pel o zmagovitih kraljih, o slavovenčanih zmagah, o blišču in bogastvu. Pa saj ni to poetično, kar nastopa z mamečim pompom, marveč tisto, kar izvira iz fino čutečega srca, bistro opazujočega in ostro sodečega uma. Res, da ne sodimo več tako zanosno o ustnem narodnem slovstvu kakor ob začetku XIX. veka, to pa velja, da je tradicionalna književnost vendarle najzvestejša zgodovina notranjega življenja narodov.

In Aškerc? On je sicer imel prednike, pri katerih se je res da marsikaj naučil, vendar to ni moglo drugače vplivati nanj kakor v formalnem oziru. Kakor je prvobiten in samonikel v liriki Prešeren, tako si je na epičnem polju Aškerc sam krčil pot; prvi je imel pred seboj Vodnika, drugi celo nekoliko dobrih zgledov, vendar sta oba umetnika prinesla s seboj tako krepko umetniško osebnost, da bi ne bilo postalo tudi ob manjkanju omenjenih vzornikov njuno umetniško stvarjanje bistveno drugačno. Aškerc je bil kot epik vedno dovolj blizu svojemu narodu in njegovi zgodovini, dasi je pel in zlagal tudi take reči, kakršne bi bil mogel zložiti vsak drugi evropski pesnik. V svojem najnovejšem umotvoru pa je obdelal snov, ki jo je vzel naravnost iz narodne zakladnice, iz ustnega narodnega slovstva. Da je imenovana pravljica polna velepoetičnih momentov, to je gotovo, vendar bi širšemu občinstvu

to ne bilo tako prišlo do seznanja, da ni iste snovi obdelal že drug pesnik, ki je ovil priprosto pričo s podkupljivo subjektivno poezijo. Ta pesnik — R. Baumbach — je tujec, vendar je dovolj dobro zadel značaj slovenskega bitja, in zlasti v lepem Funtkovem prevodu se človeku kar nič ne zdi, da bi imel pred seboj delo tujega umetnika. Že to dejstvo mora zainteresirati človeka, ko vzame v roke novo delo domačega pesnika; izbrati si za svoj umotvor snov, ki jo je zelo srečno obdelal že drug umetnik, že to kaže, da je pesnik samozavesten, da je njegova pesniška duša našla pri predmetu mnogo še neizraženih črt. Aškerc je vtisnil svojemu „Zlatorogu“ resnično svojo osebnost in pesniško posebnost, vendar bi ne trdil, da je obdelal snov bolj po duhu slovenskega razumevanja te pravljice. Prav to, kar je novega in posebnega v tem spisu, to je črpal pesnik iz svojega bitja, iz svojega razuma, ki pa je po evropsko obrušen. Baumbachova poezija je priprosto idilna, oklepajoča se takorekoč snovi same, zato ne zapazimo pri tem toliko umetnika — tujca. Aškerc pa je s posebno skrbnostjo črtal tiste poteze, ki so v snovi le naznačene, zato je imel mnogo prilike jemati iz svojega. „Zeleni lovec“ v Aškerčevem spevu ni dosti podoben bitjem, ki nastopajo v slovenskih narodnih pravljicah; pesnik je napravil iz njega nekakega Mefista, o katerem pa ne morem trditi, da je to slovenski Mefisto. To je bitje, ki ima dovolj podobnih črt z enakimi prikaznimi drugih slovstev; seveda je ta trajni lik podrejen snovi in osnovi dela, pa le deloma. Od druge podobe začeni lovec Bojan sploh ne nastopa več kakor človek, marveč kot igrača tega zlobnega demona. Dobro vem, da je ta „Zeleni lovec“ deloma v objektivnost postavljena človeška strast, pa se zopet ne ujema popolnoma z Bojanovim stanom in duševnim obzorjem. V resnici je Aškerc preveč ljubezni naklonil svojemu Mefistu, zato pa je ta lik nekako zadušil vse drugo dejanje. Vsa modrost in ona sofistika, ki jo tradira ta čudoviti Zeleni lovec — Mefisto, često ni opravičena, često tudi ne razumljiva. Zato se mi zdi, da zadenejo tudi pesnika besede, ki jih govori Bojan svojemu pre-zgovornemu filozofu:

Vrag vzemi čudno tvoje modrovanje!
Besede temne! Kaj jaz maram zanje!

Ako bi ne imel pomislekov proti kompoziciji, bi se z vso dušo oklenil tega velezanimivega lika, dasi sem bil večkrat v zadregi, kako bi spravil ta in oni njegov izrek v splošno soglasje. Sploh se mi zdi, da je povedal marsikaj ta „Zeleni lovec“ na ljubo lepi poetični podobi, zanosni misli, originalni ideji. Ta Aškerčev ep ima polno poetičnih krasot, ki bodo bolj ali manj zabrisale nedostatke v kompoziciji. Prelep je že uvod, kjer Bojan visoko vrh planin pozdravlja ob krasnem jutru svoj dom, svoje divne gore, ki jih ljubi kakor slepo svojo mater. Rojen in vzgojen v sveti prostosti si želi le še primerne moči, goram enake:

O, ko bi bil še jaz tako močan!

Ljubezen, ki ga vleče v nižavo, ki ga odtujaže tem mogočnim goram, se mu zdi skoraj nekaj slabega. In res se zdi, kakor da bi bil v dolini izgubil precej tiste svoje sile, ki znači gospodarja divjih strmin. Ko mu grbavi, lokavi Benečan odtujaže nad vse ljubljeno devo, tedaj je pozabil menda svojega sokolskega doma v zračnih višavah. Ne zdi se mi zelo psihologično, da bi tak mladenič ob taki priliki samo očital ter deklamoval o suženjski naši naravi, vsled katere dajemo prednost vsemu tujemu. Zato mu po pravici očita „Zeleni lovec“:

Zakaj ti nisi sam ga bil zadavil?
Brez kazni zapeljivca si ostavil!

Na drugi strani je velesrečna misel, da pogine Bojan prav po tisti demonski sili, katera mu je izneverila tudi ljubico: pohlep po blešču in bogastvu. Vendar je bistvena razlika v tem, da nam ostane Bojan ljub in drag tudi potem, ko slep in gluhi drevi za zablodi, ker je prvotni njegov namen bil plemenit. To je tudi osnovna ideja vse pravljice o Zlatorogu in ob tej je razvil Aškerc po svojem demonskem Zelenem lovcu svoje filozofske misli o življenju in ljubezni, o človeških strasteh in večno stalnih zakonih v vesoljstvu. Kar je pristno človeškega v našem epu, to je večinoma zelo psihologično izvedeno; prizor med Bojanom in materjo je prizrčen, nastop med Vido in Pietrom briljanten, da res ni gola fraza, kar trdi Vida o Lahovem govorjenju, češ, da je vse z očmi videla, kar ji je pripovedoval. Ditiramsko vznesen pa je slavospev, ki ga govori „Zeleni lovec“ v peti podobi velikemu dnevnemu bogu — solncu, dasi ni vseskozi prozoren. Zaključek dejanja moram imenovati srečnejši in naravnejši, nego je pri Baumbachu, kajti že od početka vemo, da Lah slepi priprosto slovensko dekle s svetlimi rečmi, ki imajo vselej največji vpliv na naivnost in nevednost. — Kar se tiče zunanje ureditve, treba pripomniti, da si je Aškerc izbral dramatično obliko; že zdavnaj sem opazil, da so njegove balade in romance tedaj najživejše in najplastičnejše, kadar vpleta v dejanje tudi direktni govor. Tu se vrši dejanje vseskozi pred našimi očmi, in sicer je razdelil snov v šest podob. Lahko tudi opazimo, da je v ureditvi nekaj podobnega kakor pri petdejanski žalogrni ali drami; šesta podoba bi bila potem nekak epilog. Na ta način je dal iz rok pesnik sredstvo, s katerim bi bil morda jako vplival na poslušalca, to je risanje same divje, gorske krasote, katero sredstvo je vprav Baumbach izdatno porabil, dasi bolj v mirnem, idilnem okviru. Kljub temu pri Arškercu ne pogrešamo te, za našo pravljico neobhodno potrebne strani, samo da govore o čarobah in lepotah, pa tudi divjosti in strašnosti alpskega sveta delujoče osebe, namreč Bojan in Zeleni lovec. Prav radi tega pa je ta risba veličastnejša in mogočnejša, primerna široki in globoki osnovi, na kateri je zgradil pesnik to svoje novo in znamenito delo. Primeren tej demonski čarobi, temu gigantskemu svetu in pretresljivi tragiki življenja je tudi jezik, ki se kakor sam po sebi prilega snovi, ki postaja mehkejši v prosečnih materinih ustih, ki je omamljiv, kadar slepar zapeljuje deklico, ki z gromom v zastavo grmi v demonovih ustih in slovesno doni, ko je prisiljeno bitje sovraštva in negacije moliti vir pozitivnosti. In če bi kdo vprašal, da li je Aškerc s svojim umotvorom prekosil Baumbacha, odgovoril bi mu, da se imenovani deli lahko ne dasta primerjati.

Dr. Iv. Merhar.

„Slovenski Sokol“, tako se imenuje nov list slovenski, katerega prva številka je izšla dne 25. januarja t. l. List bode izhajal 25. dan vsakega meseca. Cena za vse leto 2 K 50 h, posamezna številka 24 h. Uredništvo: Ljubljana, Sv. Petra cesta 38, I., upravništvo: Ljubljana, Rimska cesta 9, III. Izdajatelj, zalagatelj, lastnik in odgovorni urednik: dr. Viktor Murnik. Listu želimo mnogo naročnikov!

„Slovenska Šolska Matica“ je izdala za leto 1903 sledeče knjige: 1. Pedagoški Letopis, III. zvezek, uredila H. Schreiner in V. Bežek. 2. Učne slike k ljudskošolskim berilom. Drugi del, I. snopič. Uredila H. Schreiner in dr. J. Bezjak. 3. Realna knjižnica, I. del, tretji snopič. Spisuje profesor J. Apih. 4. Analiza duševnega obzorja otroškega in dušeslovní proces učenja. Spisal H. Schreiner.

O vseh teh knjigah prinesemo natančnejše ocene pozneje.

Stenografični zapisnik II. shoda slov. odvetnikov, ki se je vršil dne 25. oktobra 1903 v mestni posvetovalnici stolnega mesta Ljubljane. S tremi prilogami.